

Мельник Вадим Іванович,

кандидат юридичних наук, Заслужений юрист України, викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки, Сумський державний університет, Навчально-науковий інститут права, 40007, м. Суми, вул. Петропавлівська, 59, e-mail: v.melnik051972@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3800-7462>

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ¹

Анотація. Стаття присвячується питанню визначення поняття та встановлення комплексу характерних особливостей адміністративно-правових із засад забезпечення системи економічної безпеки України. Наголошується та робиться спроба обґрунтування, що для економічної безпеки України, як складної, різнопланової та системної категорії типовим є існування адміністративно-правових засад регулювання відносин у цій сфері, а також називаються основні ризики, які можуть мати місце в результаті відсутності належного такого забезпечення. Відмічається, що ефективне адміністративно-правове забезпечення системи економічної безпеки України має вагоме значення для легального захисту національної економіки від широкого спектру зовнішніх та внутрішніх загроз.

Особлива увага присвячується дефініції «засади», усвідомлюючи її, безумовну, важливість для здійснюваного наукового дослідження. Зокрема аналізуються ключові підходи до розуміння її сутності в різних галузях наук. Вказаний термін порівнюються з іншими, в тому числі близькими за смисловим навантаженням поняттями. Доводиться теза про їх безспірну важливість і необхідність існування та систематичного вдосконалення із точки зору сприяння нормальному функціонуванню системи економічної безпеки України, а також пошуку шляхів для підвищення рівня ефективності функціонування останньої.

Для забезпечення повноти, а також всебічності наукового дослідження звертається увага на поняття адміністративно-правові засади. Розглядаються його складові та з урахуванням отриманих результатів пропонується авторське розуміння поняття «адміністративно-правові» засади із забезпечення системи економічної безпеки України.

Акцентовується увага на особливостях адміністративно-правових засад із забезпечення системи економічної безпеки України. Вказується, що встановлена сукупність таких особливостей є типовою винятково для відносин, що виникають й існують під час реалізації заходів із забезпечення належного функціонування економічної складової державної безпеки.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, засади, особливості, поняття, система економічної безпеки України.

¹ Робота виконана в проєкті 0118U003582

Melnyk Vadym Ivanovych,

PhD in Law, Honored Lawyer of Ukraine, lecturer at the Department of Administrative, Economic Law and Financial and Economic Security, Sumy State University, Academic and Research Institute of Law, 40007, Sumy, 59, Petropavlovskaya st., e-mail: v.melnik051972@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3800-7462>

THE CONCEPT AND PECULIARITIES OF ADMINISTRATIVE-LEGAL BASES TO ENSURE THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

Abstract. The article is devoted to the definition of the concept and installation of a set of characteristic features of administrative law from the foundations of ensuring the economic security of Ukraine. An attempt to justify is noted and made that the economic security of Ukraine, as a complex, diverse and systemic category, is typical for the existence of administrative and legal foundations for regulating relations in this area, as well as the main risks that may occur as a result of the lack of adequate such support. It is noted that effective administrative and legal support of the economic security system of Ukraine is of great importance for the legal protection of the national economy from a wide range of external and internal threats.

Particular attention is devoted to the definition of the «foundation», recognizing its unconditional importance for ongoing research. In particular, the key approaches to understanding its essence in various branches of science are analyzed. The indicated period is compared with others, including concepts that are close in semantic load. There is a thesis about their indisputable importance and the need for existence and systematic improvement in terms of promoting the normal functioning of the economic security system of Ukraine, as well as finding ways to increase the level of effectiveness of the latter.

To ensure the completeness, as well as the comprehensiveness of scientific research, attention is drawn to the concept of administrative and legal framework. Its components are considered and, taking into account the results obtained, an author's understanding of the concept of "administrative-legal" principles for ensuring the economic security system of Ukraine is proposed.

Attention is focused on the features of the administrative and legal framework for ensuring the system of economic security of Ukraine. It is indicated that the totality of such features has been established that is typical exclusively for relations arising and existing during the implementation of measures to ensure the proper functioning of the economic component of state security.

Key words: administrative and legal foundations, principles, features, concept, system of economic security of Ukraine.

Постановка проблеми. Складно піддавати сумніву поширену точку зору, що економічна безпека України являє собою складну, багатогранну та динамічну системну категорію. Її системність передбачає наявність певних, у більшості випадків взаємопов'язаних та взаємозалежних складових. Однією з таких, виправдано, є адміністративно-правові засади для функціонування останньої завдяки яким забезпечується легалізації відповідних процесів в економічній сфері. З огляду на це та враховуючи малодослідженість питання таких засад саме як елементу системи економічної безпеки України, вбачається за доцільне й виправдане звернути увагу на окреслену проблематику.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти цього питання перебували в полі зору таких дослідників, як А. С. Калінін [11], Є. Г. Комісарова [8], О. І. Корчинський [7], О. В. Кузьменко [13], М. І. Легенький [15], А. В. Маркіна [10], Н. С. Панова [14], О. Г. Стрельченко [13], О. В. Ракул [12] та ін. У той же час, питання щодо особливостей адміністративно-правових із засад забезпечення системи економічної безпеки України, станом на сьогоднішній день, враховуючи ряд законодавчих новацій та появою нових викликів перед вітчизняною економікою залишається малодослідженим.

Мета статті – визначення поняття та встановлені комплексу характерних особливостей адміністративно-правових із засад забезпечення системи економічної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Для всестороннього дослідження питання адміністративно-правових за-

сад із забезпечення функціонування системи економічної безпеки України перш за все слід з'ясувати значення поняття «правові засади» та визначити його зміст. Варто зауважити, що вказана дефініція складається з двох рівнозначних термінів «засади» та «правові», тому вбачається виправданим попередньо звернути увагу на кожного з них.

Ознайомлюючись та аналізуючи найуживаніші точки зору, що містяться в тлумачних словниках із приводу поняття «засади», у контексті обраної тематики дослідження, слід виділити наступні їх варіації: 1) вихідні положення, основний закон якої-небудь науки, теорії, наукової системи, напряму та інші; 2) особливість, правило або спосіб, покладені в основу створення, здійснення або діяльності чого-небудь; 3) переконання, норма, правило, яким хто-небудь керується в житті, поведінці; 4) основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки [1; 2 с. 891]. Вказані трактування носять узагальнюючий характер і хоча, повинні бути адаптованими до різних галузей наук, однак для деяких, все ж таки, типовим є існування певних особливостей. До прикладу, в логіці, на думку Н. П. Кондакова, під цим терміном прийнято вважати, першооснову, основне положення, вихідний пункт, передумову якої-небудь теорії, концепції [3, с. 477]. На думку І. Л. Беспалько, з позиції права, засади – це вихідні положення, що юридично фіксують об'єктивні закономірності суспільного розвитку [4, с. 242].

Разом із тим неможливість вказати засаду для будь-якого судження не є

ще свідченням хибності цього судження, якщо тільки сама ця неможливість, у свою чергу, не обґрунтована логічно. Останнім, однак, часто нехтують, задовольняючись суб'єктивною впевненістю у відсутності засад. Тому нерідкі випадки, коли положення, що вважалися протягом довгого часу помилковими, отримували потім достатні засади їх істинності. У цьому, зокрема, проявляється об'єктивний характер засад, а також і закону необхідності засад, у якого в логіці (класичної, інтуїціоністської і мінімальної) є важливий формальний аналог – теорема: якщо при допущенні судження заперечується наявність у нього достатніх засад, то допущене судження хибне [5, с. 452]. Це, знову ж таки, пояснюється появою нових поглядів, зокрема й внаслідок дії раніше не відомих чи не вагомих факторів, що об'єктивно мають значення для певної галузі науки у той чи інший часовий проміжок.

Іншими значимим аспектом, на який варто звернути увагу є існування невизначеності щодо доцільності отождошення поняття «засади» з такими термінами, як «основи», «основні засади» та ін. Вивчаючи деякі відповідні наукові напрацювання можемо зробити логічний умовивід, що здебільшого такі дефініції як «засади» та «основи» пропонується вважати синонімічними [1; 2 с. 891; 6, с. 129; 7, с. 45]. Із приводу синонімізації з наступною, помітно рідше вживаною дефініцією «основні засади», то варто також звернути увагу на погляди вчених. Так, на думку О. Г. Комісарової, вказане поняття передбачає, що мова йде про основоположні правові ідеї як джерело, фундамент того, з урахуванням чого відбувається правове регулювання

майнових і особистих немайнових відносин [8, с. 3]. Усвідомлюючи сутність поняття «засади», можемо відмітити, що й ці дефініції доцільно розглядати як тотожні. Отже, у загальному вигляді засадами доцільно вважати першооснову з урахуванням і межах якої діє певний суб'єкт, здійснюється перебіг певного процесу тощо.

З приводу наступної складової – «правові», то, вочевидь, мова йде про такі, які стосуються права [9, с. 1101]. При цьому, вже давно багато науковців сходяться на тому, що воно являє собою складне, різнопланове та багатоаспектне явище. Наприклад, згаданий А. В. Маркін, розглядає його як стан рівноваги і як регулятор суспільних відносин, при цьому обидва вони залишаються різними одиницями змісту єдиного феномена [10, с. 24]. Вчений вважає, що право як стан рівноваги являє собою власну сутність, цінність, а право як регулятор суспільних відносин – засіб досягнення правової цінності, правової сутності. Одне без іншого – фікція. Природність без позитивності безглузда для суспільства, позитивність без природності немислима, оскільки нелогічна. Право як стан рівноваги громадського відношення – це те, що ми називаємо природним правом, мірою справедливості, її духом, право як регулятор суспільних відносини – те, що ми називаємо позитивним законом. Регулятивність відноситься до дієвості, до прояву права, одна з її конкретних форм. Сутністю закону є право, справедливість. Закон, що не досягає справедливості – існування без суті, форма, що суперечить своєму утриманню, порожня форма, що не несе права. Це є порушення діалектично-

го зв'язку сутності та існування, форми й змісту, можливості і дійсності [10, с. 24]. У сукупності таких елементів воно, на думку білоруського вченого С. А. Калініна, являє собою систему загальнообов'язкових норм, що регулює найбільш значущі зовнішні соціальні відносини на основі принципів формальної справедливості, яка витікає з базових світоглядних цінностей конкретної держави (соціуму), взятих в історичній перспективі; формується за певною процедурою, поширюється на всіх суб'єктів держави і соціуму, а також володіє примусовою силою [11, с. 95]. Безумовно, право є явищем динамічним, що обумовлено низкою, у тому числі нових, суб'єктивних факторів та об'єктивних умов. Його трансформація обумовлена потребою ефективного систематичного захисту громадян та держави, у відповідності до актуальних викликів, а також непорушення умов соціального компромісу. Як відомо, сутність права полягає у формальній рівності, що може бути усвідомлена крізь єдність трьох складових: 1) суспільних відносин; 2) свободи; 3) справедливості [12, с. 5-6]. Водночас, його цілий ряд базових ціннісних орієнтирів залишаються майже незмінними, що, насамперед, обумовлено ідеалістичним уявленням про право, в тому числі й усвідомлення ролі останнього для суспільства.

Безперечно, саме право відіграє ключову та унікальну роль із питань авторитетного регулювання правопорядку в державі. З огляду на це, переконані, що «правовими» доцільно вважати таку, сукупність норм, які санкціоновані компетентним суб'єктами та закріплені у відповідних актах і в межах системи координат яких

повинен перебувати той чи інший суб'єкт. Зважаючи на викладене виправданою є думка, що «правовими засадами» визнається система правових настанов (юридичних норм), які містяться в актах різної юридичної сили і визначають параметри належної поведінки суб'єктів цієї діяльності [13, с. 73].

На основі розглянутих і проаналізованих точок зору та враховуючи власні переконання запропонуємо своє визначення поняття «правові засади функціонування системи економічної безпеки України». На нашу думку, такими слід вважати сукупність чинних правових актів, які окреслюють правове положення відповідних суб'єктів (їх завдання, функції, компетенцію та ін.), щодо вжиття комплексу легальних заходів, спрямованих на всіляке забезпечення належного функціонування економічної складової державної безпеки та сприяння її сталого розвитку.

З приводу ж адміністративно-правових засад, то, на думку Н. С. Панової, мова йде сукупність адміністративно-правових норм, які визначають основні цінності, принципи, завдання, форми та методи розвитку нормотворчої і розпорядчої діяльності органів виконавчої влади з метою вдосконалення їхнього владно-організуючого впливу на відповідні суспільні відносини і процеси, та оптимізації внутрішньоорганізаційної діяльності державних органів щодо забезпечення належного виконання покладених на них завдань, функцій і повноважень [14, с. 9]. М. І. Легенький із цього приводу вказує, що це сукупність основних методологічних характеристик та принципів регу-

лювання суспільних відносин в окресленій сфері, яка встановлюється нормами адміністративного права та передбачає категоріальне, нормативно-правове і організаційно-управлінське забезпечення [15, с. 27]. Як бачимо, формулювання «адміністративно-правові» передбачає існування сукупності санкціонованих державою норм, управлінського впливу на поведінку тих чи учасників відповідних правовідносин. Ними регламентовано порядок організації діяльності з багатьма різними напрямками відповідних суб'єктів, визначено їх мету завдання, окреслено компетенції, передбачено відповідальність тощо.

На основі цього запропонуємо власне розуміння адміністративно-правових засад із забезпечення функціонування системи економічної безпеки України. Думається, що вони являють собою сукупність різнорівневих правових актів, які окреслюють правове положення відповідних суб'єктів, як учасників адміністративно-правових відносин, що виникають під час організації комплексу легальних заходів, націлених на всіляке забезпечення належного функціонування системи економічної безпеки України та сприяння її сталого розвитку.

Порівняно з іншими актами вказані мають певні особливості. Усвідомлюючи сутність та специфіку адміністративно-правових відносин можемо вказати, такими слід визнати те, що ці акти регламентують діяльність відповідних суб'єктів, як учасників адміністративно-правових відносин, що виникають під час організації комплексу легальних заходів, націлених на всіляке забезпечення належного функціо-

нування системи економічної безпеки України та сприяння її сталого розвитку. Відповідно, всім таким засадам притаманна сукупність типових, загально визначених основних властивостей, які розкривають суть адміністративно-правових відносин.

Висновки. На підставі проведеного наукового дослідження з'ясовано роль та значення адміністративно-правових засад для забезпечення функціонування системи економічної безпеки України. Визначено поняття таких засад та, з урахування специфіки адміністративно-правових відносин, встановлено його ключові особливості.

Об'єктивно, вказане питання вимагає подальшої наукової розробки зважаючи на складність, багатогранність та динаміку видозмін, пов'язаних із функціонуванням системи економічної безпеки України. Це також підтверджується широким колом адміністративно-правових відносин, що, закономірно, виникатимуть у результаті таких, часто, невідворотних новацій та назрілої потреби вдосконалення адміністративного законодавства за певними напрямами в цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білодід І. К. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/zasada>.
2. Мовчан П. М., Німчук В. В., Клічак В. Й. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: Видавництво «Дніпро», 2009. – 1332 с.
3. Кондаков Н. П. Логический словарь-справочник. М. : Изд-во «Наука», 1975. – 720 с.
4. Беспалько І. Л. Визначення поняття загальних засад кримінального прова-

дження. Підприємство, господарство і право, 2018. – № 5. – С. 242–247.

5. Аверинцев С. С., Арабоглы Э. А., Ильичев Л. Ф. и др. Философский энциклопедический словарь. 2-е изд. М. : Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с.

6. Караванський С. Й. Практичний словник синонімів української мови. Київ. «Українська книга», 2000. – 480 с.

7. Корчинський О. І. Правові засади організації адміністративного судочинства в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2018. – 185 с.

8. Комиссарова Е. Г. Об основных началах гражданского законодательства. Журнал российского права, 2001. – № 5. – С. 25–30.

9. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD). К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.

10. Маркин А. В. Право: сущность и существование. Вектор науки ТГУ. Серия: Юридические науки, 2013. – № 1 (12). – С. 23–26.

11. Калинин А. С. Проблемы сущности на современном этапе. 2006. – С. 95. URL: <https://law.bsu.by/pub/11/Kalinin12.pdf>.

12. Ракул О. В. Теоретичні засади удосконалення діяльності державного апарату України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. К., 2010. – 17 с.

13. Кузьменко О. В., Стрельченко О. Г. Феномен адміністративно-правового заохочення : монографія. Львів : Атлас, 2010. – 204 с.

14. Панова Н. С. Адміністративно-правові засади розвитку державного управління в сучасній Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2008. – 24 с.

15. Легенький М. І. Категоріально-змістові передумови дослідження адміністративно-правових засад формування і реалізації державної політики у сфері освіти. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Юридичні науки, 2018. – № 3. – С. 25–31.

REFERENCES:

1. Bilodid, I. K. (1972). Slovnyk ukraïnskoi movy. Akademichnyi tлумachnyi slovnyk [Dictionary of the Ukrainian language. Academic explanatory dictionary]. (Vol. 3). Kyiv [in Ukrainian].

2. Movchan, P. M., Nimchuk, V. V., Klichak, V. Y. (2009). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukraïnskoi movy [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].

3. Kondakov, N. P. (1975). Logicheskiy slovar-spravochnik [Logical reference dictionary]. Moscow: Nauka [in Russian].

4. Bepalko, I. L. (2018). Vyznachennia poniattia zahalnykh zasad kryminalnoho provadzhennia [Definition of the concept of general principles of criminal proceedings]. *Pidpriemstvo, hospodarstvo i pravo – Enterprise, economy and law*, 5, 242–247 [in Ukrainian].

5. Averintsev, S. S., Arabogly, E. A., Ilichev, L. F., et. al. (1989). *Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar* [Philosophical encyclopedic dictionary]. Moscow: Soviet encyclopedia [in Russian].

6. Karavanskyi, S. Y. (2000). *Praktychnyi slovnyk synonimiv ukraïnskoi movy* [Practical dictionary of synonyms of the Ukrainian language]. Kyiv: Ukrainian book [in Ukrainian].

7. Korchynskiy, O. I. (2018). Pravovi zasady orhanizatsii administratyvnoho sudochynstva v Ukraini [Legal bases of the organization of administrative proceedings in Ukraine]. *Candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].

8. Komissarova, E. G. (2001). Ob osnovnykh nachalakh grazhdanskogo zakonodatelstva [On the basic principles of civil law]. *Zhurnal rossiyskogo prava – Journal of Russian law*, 5, 25–30 [in Russian].

9. Busel, V. T. (2009). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukraïnskoi movy [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv: Perun [in Ukrainian].

10. Markin, A. V. (2013). Pravo: sushchnost i sushchestvovanie [Law: essence and existence]. *Vektor nauki TGU. Seriya: Yuridicheskie nauki – Science Vector of Togliatti State University. Series: Legal Sciences, 1(12)*, 23–26 [in Russian].
11. Kalinin, S. A. (2006). Problemy sushchnosti na sovremennom etape [Problems of essence at the present stage]. *Jurisprudencija: Teisės socialinis veiksmingumas. Mokslo darbai, 9(87)*, 92–99 [in Russian].
12. Rakul, O. V. (2010). Teoretychni zasady udoskonalennia diialnosti derzhavnoho aparatu Ukrainy [Theoretical principles of improving the activities of the state apparatus of Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
13. Kuzmenko, O. V., Strelchenko, O. H. (2010). *Fenomen administratyvno-pravovoho zaokhochennia [The phenomenon of administrative and legal incentives]*. Lviv: Atlas [in Ukrainian].
14. Panova, N. S. (2008). Administratyvno-pravovi zasady rozvytku derzhavnoho upravlinnia v suchasni Ukraini [Administrative and legal principles of public administration development in modern Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odessa [in Ukrainian].
15. Lehenkyi, M. I. (2018). Katehorialno-zmistovi peredumovy doslidzhennia administratyvno-pravovykh zasad formuvannia i realizatsii derzhavnoi polityky u sferi osvity [Categorical and semantic preconditions of research of administrative and legal bases of formation and realization of the state policy in the field of education]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka». Seriya : Yurydychni nauky – International scientific journal «Internauka». Series: «Juridical Sciences», 3*, 25–31 [in Ukrainian].